

PAPER DETAILS

TITLE: ÖĞRETMENLERİN, ÖĞRENCİLERİN İSTENMEYEN DAVRANISLARINDA
KULLANDIKLARI BASA ÇIKMA YÖNTEMLERİ

AUTHORS: Zehra KILIÇ ÖZMEN

PAGES: 55-71

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/996944>

ÖĞRETMENLERİN, ÖĞRENCİLERİN İSTENMEYEN DAVRANIŞLARINDA KULLANDIKLARI BAŞA ÇIKMA YÖNTEMLERİ¹

Yrd. Doç. Dr. Zehra KILIÇ ÖZMEN²

ÖZET

Bu çalışma, ilkokul ve ortaokul öğretmenlerinin istenmeyen davranışlar karşısında hangi başa çıkma yöntemlerini kullandıklarını belirlemeyi amaçlamaktadır. Bunun için Karakaş (2005)'ın geliştirmiş olduğu “Öğretmenlerin Sınıf İçi Olumsuz Davranışlarla Karşılaşmaları ve Başa Çıkma Yöntemleri Anketi” İstanbul ili Anadolu yakasındaki 26 okulda 365 öğretmene uygulanmıştır. Elde edilen veriler istatistiksel analize tabii tutulmuştur. Çalışmada, öğretmenlerin en çok kullandıkları başa çıkma yöntemleri “yapıcı disiplin uygulamaları” içinde yer almaktadır, sonucuna ulaşılmıştır. Bunlar sırasıyla birebir konuşma, öğrenciyi sözle uyarma, sınıf kurallarını hatırlatma, ailesi ile görüşme, öğrenciye davranışından dolayı üzüldüğünü söyleme şeklinde sıralanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Öğretmen, İstenmeyen Davranışlar, Başa Çıkma Yöntemleri, Sınıf Yönetimi, Öğrenci Davranışları

GİRİŞ

Sınıf yönetimi; sınıftaki kaynakların, insanların ve zamanın yönetimidir (Durmuş ve Başak, 2004, s.106). Bu yönetim becerisini kazanmak zaman, istek ve çaba gerektiren bir süreçtir. Bu yüzden yeni mezun ve yetersiz öğretmenler sınıflarında sorunlar yaşayabilmektedir. Çünkü sınıf yönetimi çok boyutlu ve karmaşık bir yapı içerir. 40 dakikalık (zaman boyutu) derste hem hedeflenen kazanımın tüm yönleriyle kavranmasını sağlamak (bilgi-beceri boyutu), hem ders araç ve gereçleri, uygun zamanda, tüm öğrencilerin yararlanacağı şekilde kullanmak (kaynak boyutu) hem de en az 30 kişi olan sınıflarda öğrencilerin birbirleriyle çatışmaya girmeden öğrenebilecekleri bir ortam oluşturmak (insan boyutu). Bütün bunların yanı sıra kişisel sorunları olan öğrencileri sınıf ortamında gözlemleyip daha sonra birebir, rehberlik ya da gerekiyorsa aileyle iletişime geçip soruna çözüm bulmaya çalışmak. Öğretmenin tecrübesi arttıkça, bu yönetim becerilerini kazanabilmesi kolaylaşır.

Öğretmenin sınıfı yönetme biçimi öğrencilerin başarıları üzerinde büyük etkiye sahiptir. Sınıfın iyi yönetilmesi için, öğretmenin bilgi ve beceriyle donatılmış olması gereklidir. Sınıf yönetiminde şiddet kullanılması, gerilime ve öğrencinin özgüvenini kaybetmesine, kişilik bozukluklarına yol açması nedeniyle asla uygun görülemez (İlgar, 1996, s.141).

¹ Bu makale M.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim anabilim dalında yapılan “İlköğretim Öğretmenlerinin Duygusal Zekâ Düzeyleriyle Öğrencilerin İstenmeyen Davranışlarını Algılamaları ve Başa Çıkma Yöntemleri Arasındaki İlişki” (2009) adlı tezin bir kısmına dayanılarak hazırlanmıştır.

² Hasan Kalyoncu Üniversitesi Eğitim Fakültesi, zehra.kilicozmen@hku.edu.tr

1. İSTENMEYEN ÖĞRENCİ DAVRANIŞLARININ NEDENLERİ

1.1. Sinir Sisteminden Kaynaklanan Nedenler

İnsan, biopsikososyal bir canlıdır. Onu diğer canlı türlerinden ayıran en temel yapı, gelişmiş merkezi sinir sisteminde oluşmuş yeni beyin kabuğu (neocortex) ve diğer memelilerden farklılaşmış ön (frontal) ve ön geri (prefrontal) loblardır. İşte en temelde bu yapılar ve ayrıntıda diğer merkezi sinir sistemi ve beden fonksiyonları sayesinde ki insan, insan olma özelliğini kazanmıştır. Soyut düşünce, dil, kişilik, ahlaki değerler, inanç sistemleri ve topyekûn medeniyetler bu sistem aracılığıyla gelişmiş ve vücut bulmuştur. Zekâ dediğimiz, üst düzey beyin ve beden fonksiyonları, dikkat, algı, bellek, muhakeme gibi karmaşık nörolojik süreçlerin yetenek boyutunda bir ifadesidir. Alt beyin (limbic sistem), bizi diğer memeli ve omurgalılarla yaşamımızı sürdürme anlamında ortak kılan yaşamsal fonksiyonlarımızın yürütüldüğü önemli bir alandır. Yeme, içme ve cinsellik gibi temel fizyolojik ihtiyaçlarımız buradan kaynaklanır ve üst düzey beyin fonksiyonlarıyla amaçlı ve anlamlı bir hal alır. Davranışlarımız, beynimiz ve çevresel sinir sistemimiz kontrolünde oluşur ve gelişir. Kontrollü ya da kontrolsüz, amacı açık ya da belirsiz tüm davranışlar sinir sistemimizin bir fonksiyonudur (Gürsel, Sarı ve Dilmaç, 2004, s.244). İhtiyaçlar, davranış hareketine geçiren güdülerdir. İhtiyaçlar somut, kökeni ve hedefi belli olabileceği gibi; oldukça soyut, karmaşık, kökeni derinlerde ve hedefi belirsiz ya da yanıltıcı da olabilir. Günlük yaşamda özellikle eğitim ortamında kökeni ilk bakışta belli olmayan, karmaşık ve çoğunlukla nedene ilişkin olarak bireyin kendisinin de farkında olmadığı davranışlar yoğunluktadır. Bu durum, istenmeyen davranışların ele alınmasında ve düzeltilmesinde ciddi sorunlar oluşturmaktadır (Gürsel, Sarı ve Dilmaç, 2004, s.245).

1.2. Okul Ortamından Kaynaklanan Nedenler

Okulda eğitsel çabaları engelleyen her türlü davranış, istenmeyen davranış olarak adlandırılır. Bunların olumsuz etkileri derece derece olur. Bu açıdan istenmeyen davranışlar, “yıkıcı olmayan”dan, “çok yıkıcı olana” uzanan bir yelpazede sıralanır (Başar, 1997, s.95). Sınıfta sıkılan, kendisine sunulan öğretim materyallerinden hoşlanmayan öğrenci, doğal olarak kendisini oyalayacak başka etkinliklere yönelir. Örneğin arkadaşıyla konuşur, roman okur, dışarısını seyrederek vb. Bu nedenle öğretim etkinliklerini öğrenciler için çekici hâle getirmek, onların öğrenme işine aktif olarak katılmalarını sağlamak gerekir. Öğrenciler, genellikle kendi ihtiyaç ve amaçlarına uygun olmayan, öğrenme gücünü çektikleri, başarısız oldukları derslerde sıkılırlar. Ayrıca, öğrencinin edilgen olduğu, öğretmen-merkezli öğretim ortamları da öğrencinin sıkılmasına neden olabilir. Otoriteye karşı gelme isteği, genellikle ergenlik dönemindeki öğrencilerde gözlenir. Sınıf kurallarının ve sınıf içi etkinliklerin belirlenmesinde öğrencilerin görüşlerinin alınması, sınıfta demokratik ortamın sağlanması, öğrencilerin ilgi ve beklentilerine uygun eğitim verilmesi, öğretmenin öğretme sürecine bir rehber olarak katılması, öğrencilerin otoriteye karşı gelme isteğini azaltabilir. Dikkat çekme amacıyla yapılan istenmeyen davranışlar, genellikle ilköğretim çağındaki gözlenmekle birlikte, ilgi ve sevgi görme ihtiyacı olan her yaştaki öğrencide gözlenebilir. Bu tip öğrenciler öğretmenin ya da arkadaşlarının dikkatini çekmek için istenmeyen davranışlarda bulunabilirler. Öğretmen bu öğrencilerin istenmeyen davranışlarını görmezlikten gelip, istedik davranışlarını ödüllendirirse, istenmeyen davranışlar giderek

azalabilir. Sınıfta istenmeyen davranışların ortaya çıkmasının diğer bir nedeni de sınıfın kurallarının olmaması ya da bu kuralların öğrenci tarafından bilinmemesidir. Bu sorun da kurallar belirlenerek ya da öğrencilere duyurularak çözümlenebilir (İpşir, 2002; Çağlayan, 2004, s.142) . Gürsel ve arkadaşlarına (2004, s.257-258)'a göre, okul ortamında en sık karşılaşılan disiplin problemlerinin olası nedenleri şunlar olabilir:

1. Okulda idareci ve öğretmenlerin görüş birliği içinde olmaksızın kurallar konusundaki tutarsız davranışları.
2. Sınıf içinde öğretmenlerin ödül ve ceza yöntemlerini yanlış kullanması.
3. Ders başarısının en önemli kriter olarak kabul edilmesi. Bunun sonucunda da başarılı öğrencinin kendini var, anlamlı ve değerli olarak görmesi. Başarısız öğrencinin kendini değersiz olarak algılaması.
4. Öğretmenin sözlü ya da sözsüz davranışlarıyla öğrenciler arasında kıyaslama yapması.
5. Öğrencilerin bireysel farklılıklarına bakılmaksızın, herkesin her şeyi aynı şekilde öğrenmeye zorlanması.
6. Öğrencilere seviyelerine uygun ders dışı sorumluluklar verilmemesi.
7. Başarısız ya da problemli davranış gösteren öğrencinin öğretmen ve arkadaşları tarafından kısa sürede dışlanması.
8. Dışlanmış, başarısız ya da problemli davranış gösteren öğrencilerin bir araya gelerek birbirlerini olumsuz yönde davranmaya motive etmesi.

1.3. Aile ve Özel Yaşamdan Kaynaklanan Nedenler

Öğrencinin eğitim ihtiyaçlarının karşılanmaması, ailenin ekonomik gücünün yeterli olmaması, okul dışında, evde hoş olmayan durumların meydana gelmesi sınıfta istenmeyen davranışlara neden olabilir. Ailenin, öğrencinin yanında öğretmenin kişiliğine yönelik yaptığı eleştiriler, tutum ve davranışlar öğrencinin öğretmene olan güvenini olumsuz etkilediğinden dolayı böylesi öğrenciler sınıfta istenmeyen davranışlar sergileyebilirler (İpşir, 2002; Çağlayan, 2004, s.142). Öğrencilerde istenmeyen davranışların oluşmasında aile ve özel yaşamdan kaynaklanan nedenler Gürsel ve arkadaşlarına (2004, s.257-258) göre şöyledir:

1. Öğrencilerin aile içinde yeterli düzeyde duygusal ihtiyaçlarının giderilmemesi.
2. Aile içinde sağlıklı bir disiplinin gelişmemiş olması ve dolayısıyla öz disiplinin yetersiz düzeyde gelişmesi.
3. Aile içinde yanlış/tutarsız ödül ve ceza yaklaşımlarının uygulanması.
4. Aile içinde çocuğun/gencin yaşına uygun sorumluluk almasının engellenmesi. Tüm beklentilerinin yanlış şekilde giderilmesi.
5. Okul dışında olumsuz model olarak alınan kişi ya da arkadaşlıklar.

1.4. Öğretmenden Kaynaklanan Nedenler

Durmuş ve Başak (2004, s.115-117), istenmeyen öğrenci davranışlarının oluşmasında öğretmenden kaynaklanan nedenleri “öğrenciyi uzaklaştıran” ve “öğrenciyi yakınlaştıran” söz ve davranışlar olarak iki grupta incelemiştir.

1.4.1. Öğrenciyi Uzaklaştıran Söz ve Davranışlar:

Aşağıdaki söz ve davranışlar öğrenciyi, öğretmenden ve eğitim-öğretim ortamından uzaklaştırır, istenmeyen davranışların oluşmasında rol oynar.

- Ses yükseltmek,
- Esnemek,
- “Burada benim sözüm geçer.” tavrı,
- Son sözü söylemede ısrar etme,
- Sert duruş, sıkı bağlı kollar, sert el hareketleri gibi olumsuz vücut dili kullanımı,
- Utandırma, bozma, gururla oynama, küçük düşürme gibi davranışlar,
- Küçümseme, alay etme, iğneleme gibi tavırlar,
- Hava tama, yüksekte bakma, kendini beğenme türü davranışlar,
- Kaba kuvvet kullanma, Çatışmanın içine ilgisiz kişileri çekme “Niye gelmemiş bu arkadaşlarınız?”,
- Çifte standartlı olma,
- İstenmeyen ahlâki tavsiyeler,
- İspatsız doğrudan ısrar,
- “Şunu yap, sana şu var”, mesajı,
- “Zaten hepiniz böylesiniz.”, “Sizden beklemiyor değildim”, “Öğrenci milleti değil misiniz işte!” gibi sözler ya da beden diliyle bunları hissettirme,
- Öğrenciyi yansılama, taklit,
- Emretme “Yap işte!”,
- Aşırı ödüllendirme,
- “Meşgulüm, sonra gel.”,
- “Çık dışarı terbiyesiz!”,
- Ödev vermiş olmak için ödev vermek,
- “Madem susmayacaksınız o zaman bu cümleyi elli defa yazın!”,
- Verilen sözün tutulmaması,
- Her şeye “evet” demek (ve sonra altından kalkamamak),
- Tebeşir vs. atmak.

1.4.2. Öğrenciyi Yakınlaştıran Söz ve Davranışlar:

Aşağıdaki söz ve davranışlar, sınıfta olumlu bir ortam oluşturur, öğrenciyi öğretmene ve eğitim-öğretim faaliyetlerine yakınlaştırır.

- Gülümseme,
- Güzel giyinme,
- Aileleri ziyaret,
- Öğrenciden yana, kayırmacı tavır,
- Disiplin problemlerine “İnsanlar hata yapabilirler.” Kabullenmesiyle yaklaşmak,
- Çocuğun ve ailesinin özel günlerinin bilinip kutlanması,
- Üzüntülü olduğunda ne olduğunu sorup üzüntüsünü paylaşmak,
- Sevincini paylaşmak,

- Hata, kusur ve ayıplarını örtmek,
- Ümit vermek, güven vermek,
- “Sen de benim gibisin”, “Bana benzer özelliklerin var” türünden empatik ifadeler kullanmak,
- “Günaydın”, “Lütfen”, “Tabii ki”, “Neden olmasın?”, “Özür dilerim” ifadelerini duruma uygun kullanmak,
- Öğrencinin önemli saydığı şeylere dokunmama, onları kendisi aşana kadar sabretme,
- Derse zamanında başlama ve dersi zamanında bitirme (Durmuş ve Başak, 2004, s.115-117).

Öğretmenlik uzmanlık düzeyinde bir meslektir. Bir kişilik ve karakter mesleğidir. İnsan niteliklerinin mimarı öğretmenlerdir (Ataüenal, 2003, s.14). Öğretmenle öğrenci arasındaki ilişki (iletişim) sadece sınıf ve öğrenme ortamında değil aynı zamanda ders saatleri dışında da süregelmektedir. Öğretmen imkânları ölçüsünde ders saatleri dışında da yardım ve yol göstericilik işlevlerini yerine getirmelidir. Okul dışında da bu iletişimin olması her iki taraf için de yararlar sağlamaktadır. Bu iletişimde öğretmen arkadaş rolünde olursa otoritenin yitirilmesi ve yitirilen bu otoritenin sınıfta yeniden sağlanması zorluğu ortaya çıkmaktadır. Öğretmen bu iletişimde ne aşırı laubaliliğe ne de aşırı otoriteye yer vermelidir (İlgar, 1996, s.142).

İpşir (2002)’e göre sınıf içinde öğrencilerle iletişim kurarken öğretmen;

- Önce dinlemeyi bilmeli,
- Ben dili kullanmalı,
- Öğrencileriyle göz teması kurmalı,
- Öğrencilere soru sorduğu zaman cevap için onlara zaman tanımalı,
- Öğrencilerle yakın mesafeden ilişki kurmalıdır.

Olumlu bir sınıf ortamı yaratabilmek için, öğretmenlerin sınıf kurallarını belirlemesi ve bunları öğrencilere duyurması, istenmeyen öğrenci davranışlarını kontrol etmesi gerekir. Sınıf kuralları, öğrencilerin okul ve sınıf içindeki davranışlarını düzenler, benzer ve istendik davranışta bulunmalarını sağlar. Öğretmen sınıf kurallarına uyulmasını sağlamak için, kurallara uyanları pekiştirmeli, uymayanları uyarmalıdır. Öğrenciler genellikle, canları sıkıldığı, otoriteye karşı çıkma ve dikkat çekme ihtiyacı duydukları zaman, kuralları bilmedikleri için istenmeyen davranışlarda bulunurlar. Öğretmen, ders anlatırken öğrencileri sürekli izleyerek, derslere etkin katılımlarını sağlayarak, öğrenmeye karşı güdüleyerek istenmeyen davranışları azaltabilir. Öğretmen sınıfta istenmeyen bir öğrenci davranışı ile karşılaşınca, davranışı gösteren öğrenci ile göz teması kurarak, olumsuz davranışı öğrenciye duyurarak, davranışın nedenini sorarak, davranışı görmemezlikten gelerek istenmeyen davranışı durdurabilir (İpşir, 2002).

Öğretmen öğrencilerinin nasıl olmasını, nasıl yetişmesini istiyorsa kendisi de öyle olmalı, sözüyle davranışlarını bu çerçevede uyumlaştırmalıdır (İlgar, 1996, s.149).

Ayrıca öğretmen, öğrencilerinden yapmalarını istediği doğru davranışlar için çevreyi düzenlemeli, gerekli ortamı sağlamalıdır. Öğrencilerin ellerini sabunla yıkamaları isteniyorsa lavabolara sabun konulmalı, birbirlerini rahatsız edici davranmamaları isteniyorsa, uygun davranışlara alışmaya kadar onların içinde olmalı, öğretmenin gözünün üstlerinde olduğu öğrenciye hissettirilmelidir (Başar, 1997, s.100).

Öğretmenin iyi bir sınıf atmosferi yaratmak için öncelikle öğrencilerine karşı sağlıklı bir model olması gerekmektedir. Sözlü ya da sözsüz yapılan her davranış, öğrencileri etkiler. Öğretmenin olumlu ya da olumsuz tüm davranışlarının etki derecesi, bu davranışları ne derece inanarak ve samimiyetle yaptığına bağlıdır. Olumlu görünen; fakat zoraki ya da yapmacık davranışlar, beklenen etkiyi oluşturmayaacağı gibi süreç içinde hem öğretmene hem de öğrenciye, ilişkinin tutarsızlığı bağlamında zarar verebilecektir. Bu da ciddi bir güven bunalımına neden olur (Gürsel, Sarı ve Dilmaç, 2004, s.259).

2. İSTENMEYEN DAVRANIŞLARLA BAŞA ÇIKMA YÖNTEMLERİ

2.1. İstenmeyen Davranışları Yönetme

Özyürek (1996, s.11-12)’e göre davranış yönetiminin dört yöntemi vardır. Bu yöntemler kestirim, dikkati bir başka yere çekme, yedekleme ve sınırlandırmadır.

2.1.1. Kestirim

Düşünceli ya da dikkatli yetişkinler, çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarını önceden kestirir. Çocukların ilgi ve ihtiyaçlarına uygun davranarak sorunlu davranışların oluşumuna meydan vermez, engeller. Olacakları önceden kestirme, çocukla ebeveyn ya da öğretmen arasında olası çatışmaların oluşma ihtimalini azaltır. Olacakları kestirme, yetişkinin çocuğun ihtiyaç ve ilgisini önceden görme, çocuğun büyüme ve gelişimini yeterince anlama ve bilmesini gerektirir. Büyüme ve gelişmenin pek çok evresinde iki çocuğun ilerlemesinin aynı şekilde ve hızda olmaması nedeniyle, yetişkin, çocuğun ihtiyaç ve ilgilerini kestiremeyebilir. Bu durumda diğer davranış yönetme tekniklerine ihtiyaç duyulur.

2.1.2. Dikkatini Bir Başka Şeye Yönlendirme-Yön Değiştirme

Uygun olmayan davranışta bulunmadan önce, çocuğun dikkatini bir nesne ya da etkinliğe çekme sürecidir. Uygun ve anlamlı etkinliklerde bulunan çocukların, istenmeyen davranışlarda bulunmaya çok az zamanları bulunur.

2.1.3. Yerine Bir Başka Davranış Koyma-Yedekleme

Uygun olmayan ya da kabul görmeyen bir etkinliği sürdüren çocuğun dikkatini kabul edilebilir etkinliğe yeniden yönlendirme sürecidir. Yetişkinle çocuk arasında çatışma olduğunda (sınırlandırmanın gerekli olduğu düzeye ulaşmadan önce) yedekleme işe koşulmaktadır. Yedeklemede, yetişkin çocuğa, etkinliği sorun olamayacak başka bir şekilde yapmayı önerir. Örneğin; camların bol olduğu bir ortamda top oynayan çocuklara bağırıp çağırma ya da oynamayın demek yerine “Bu oyun için arka bahçe daha güvenli, burada camlar kırılabilir.” diyerek oyunun sorun olmayacak şekilde devam etmesi sağlanabilir.

2.1.4. Sınırlandırma

Bazı durumlarda yaramazlık yapan çocuğu yönetmede kullanılabilecek tek davranış yönetme tekniği, sınırlandırma olabilir. Sınırlandırma, çocuğun kendisine, bir başkasına veya bir eşyaya ruhsal ya da fiziksel zarar vermesini önlemek için çocuğun davranışlarına sınır koyma sürecidir. Sınırlandırmalara çok gerekli olmadığında yer verilmemelidir. Ancak, evde ve okulda düzeni ve uyumu sağlayabilmek ve sürdürebilmek için davranışlara sınırlılıklar getirmek gereklidir.

Bir başka başa çıkma yöntemi olan “Doğruyu Öğretim Yaklaşımı”na göre, yanlış davranışta bulunan öğrenci, doğru davranışı bilmediği için o davranışta bulunuyordur. Öğrencinin davranış repertuarını zenginleştirmek veya davranışlarını düzenlemek için;

- İlk önce öğrencinin olumlu davranışlarını övün veya empati yapmayı tercih edin. Böylece öğrenciyle aranızda olumlu bir ilişki oluşacaktır.
- Daha sonra öğrencilerin farkındalığını arttırmak için, uygun olmayan davranışı tanımlayın
- Olumsuz bir durumun ardından olumlu bir düzeltme ifadesi kullanın.
- Uygun olmayan davranışın yerine konulması istenilen beceriyi tanımlayın, örnek olaylarla açıklayın. Böylece öğrenci, kendisinden beklenen davranışı ve sosyal becerileri öğrenebilir.
- Yeni öğrendiği beceriyi uygulaması için -kısa vadede işine yarayacak- anlamlı bir neden gösterin.
- Doğru davranışı sergilemesine yardımcı olacak kontrollü ortamlar oluşturun ki öğrendiklerini uygulama fırsatı olsun
- Olumlu sonuçlar oluşmasına yardımcı olun ve geri bildirimle destekleyin.
- Öğrenciyi takdir edin (Cortez & Malian, 2013).

3. BAŞA ÇIKMA YÖNTEMLERİNİ KULLANIRKEN ÖĞRETMENİN GÖZETMESİ GEREKEN İLKELER

1. Öğretmen, sınıftaki sorunlar üzerinde yoğunlaşıp “Şunu yapma, bunu yapma” dediğinde öğrencilerin dikkatini sorun olan davranışa çekmektedir. İnsan beyni “yapma” ları değil sorunun kendisini hatırlama eğilimindedir. Böylece hatırlatılan davranış eyleme geçer. Sınıflarda kısır döngü haline gelen pek çok sorunun altında bu basit ilke yatmaktadır (Özyürek, 1996, s.18).

Öğretmen öncelikle öğrencilerinin olumlu davranışlarını vurgulayıp onları onore etmelidir. Mutlu, özgüveni yerinde, öğretmeni tarafından değerli olan öğrenci bunu kaybetmek istemez. Daha sonraki günler ya da haftalarda (sınıfın özelliğine göre), olumsuz davranışlar ve sıklığı belirlenip (öğrencilere belli edilmeden) öğrencilere olumlu davranış vurgulanarak yeni davranış modelleri yerleştirilmeye çalışılır. Örneğin “ayakta gezmeyin”, “sınıfta dolaşmayın” demek yerine sakın, kendinden emin, saygı uyandıran bir ses tonuyla “yerinize oturun” demek zaman içinde uygun davranışların yerleşmesine yardımcı olur.

2. Sınıftaki olumsuz davranışların ortadan kaldırılmasında en etkili yollardan biri sınıf kurallarının belirlenmesidir. Kurallar öğrencilerin okul ve sınıf içindeki davranışlarını düzenler, benzer ve istendik davranışlarda bulunmalarını sağlar. Sınıf kuralları öğrencilerle birlikte öğretmen tarafından belirlenmelidir. Kuralların öğrencilerle paylaşılması ve onların anlayabilecekleri biçimde ifade edilmesi gerekir. Kurallara uyulması için kurallara uymamanın sonuçlarına da sınıfça karar verilmeli ve yaptırımlar uygulanmalıdır (Erden, 2001, s.74-75).

3. Olumsuz öğrenci davranışları karşısında öğretmenin gösterdiği tepkiler de sınıfın havasını etkiler. Öğretmenin, en ufak olumsuz davranışlar karşısında öğrencileri azarlaması, bağırması, fiziksel ceza uygulaması, kişiliğine yönelik suçlamalarda bulunması, öğrencileri notla tehdit etmesi sınıfta güven ortamının bozulmasına, öğrencilerde korku ve kaygı duygularının gelişmesine neden olur. Öğretmen sınıf ortamını bozan öğrenci davranışları karşısında tepkisiz kalırsa, bu sefer öğretim kesintiye uğrar, öğretim hakkından yararlanmak isteyen öğrencilerin tepkileri ortaya çıkar ve bu durum da sınıf ortamını olumsuz etkiler. Bu nedenle öğretmenlerin sınıf yönetiminde çok dikkatli olmaları, düşünülmeden yapılmış ani çıkışlardan kaçınmaları gerekir. Erden (2001, s.75)'e göre öğretmenlerin olumsuz davranışlar karşısında gösterebilecekleri bazı tepkiler şunlardır:

- ✓ Olumsuz davranış gösteren öğrenci ile göz teması kurularak uyarılması,
- ✓ Öğrenciye yaptığı davranışın yanlış olduğunun nedeni ile açıklanması,
- ✓ Öğrenciye olumsuz davranışının nedenin sorulması,
- ✓ Öğrenciye yapması gereken doğru davranışın söylenmesi,
- ✓ Öğrenciye iyi model olunması,
- ✓ Öğrencilerin olumsuz davranışının görmemezlikten gelinmesi ve olumlu davranışının pekiştirilmesidir.

4. Öğretmen, sınıfın düzenini sağlamakla uğraşmaya dikkatini verip öğrenme ortamını bozmamalıdır. Küçük sorunları görmezden gelmeli, bazı ufak sorunları tebessüm ve olgunlukla karşılamalıdır. Öğretmen başa çıkma yöntemlerini kullanırken öğrenciye düşmanca davranmamalı, davranışa yoğunlaşmalıdır. Öğretmenin, öğrencilerin onurunu tehlikeye atacak davranışlardan kaçınması gerekir. Aksi davranışlar, diğer öğrencileri de olumsuz etkiler. Kaba söz ve güce yönelik davranış, öğrencilerin de öyle davranmakta kendilerini haklı görmelerine neden olabilir. Bunun aksini düşünen öğrencilerin de öğretmene sevgi ve saygısı azalır, kalmaz (Başar, 1997, s.146-147).

5. Korkutma, kızma, tehdit etme, ceza verme gibi tepkisel yaklaşımlar ve uyarma gibi istenmeyen davranışları tekrarlatan yaklaşımlar, öğretmenler tarafından önleyici yaklaşım olarak kullanılmaktadır. Bu yanlış başa çıkma yöntemleri, istenmeyen öğrenci davranışlarını arttırmaktadır (Yıldız, 2006).

4. ARAŞTIRMA MODELİ

Bu araştırma, ilköğretim ve ortaokul öğretmenlerinin öğrencilerin istenmeyen davranışlarında hangi başa çıkma yöntemlerini kullandıklarını ortaya koymayı amaçlandığından tarama modelindedir.

4.1. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, İstanbul ili Anadolu yakasındaki özel ve resmi ilköğretim okullarında görev yapan ilk ve orta okul öğretmenleri oluşturmuştur.

Araştırmanın evrenini İstanbul ilinin Anadolu yakasında bulunan ilköğretim okulları öğretmenleri oluşturmaktadır. Örneklemi ise Üsküdar, Kadıköy, Ümraniye, Maltepe ve Pendik ilçelerinden, olasılığa dayalı olmayan örnekleme grubundan kolayda örnekleme (Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu ve Yıldırım, 2004, s.129-130) yöntemiyle seçilen öğretmenler oluşturmaktadır. Okullar seçilirken alt, orta ve üst sosyo-kültürel seviyeden okulların dağılımının eşit olmasına özen gösterilmiştir. Fakat Pendik ilçesinde düşük sosyo-kültürel seviyedeki okulların öğretmenleriyle çalışılmıştır.

Her öğretmene anket bir defa uygulanmıştır. Evreni temsil eden örneklemin oluşturulmasında şu aşamalar izlenmiştir:

1. İstanbul ili Anadolu yakasında bulunan ilköğretim okulları
2. İlçeler: Üsküdar, Kadıköy, Ümraniye, Maltepe ve Pendik
3. Okul sayıları: Her ilçeden en az 3 resmi ve en az 1 özel okul olmak üzere toplam 26 ilköğretim okulu belirlenmiştir.
4. Öğretmen sayıları: Her okuldan yaklaşık 20 öğretmen olmak üzere, toplam 400 öğretmene ulaşılması amaçlanmıştır. Fakat bazı okullardaki öğretmen sayısının azlığı, öğretmenlerin araştırmaya katkıda bulunmak istememeleri, eksik ya da yanlış doldurma gibi sebeplerden dolayı bu sayıya ulaşılamamıştır.

4.2. Veri Toplama Araçları

Bu çalışma kapsamında “Öğretmenlerin Sınıf İçi Olumsuz Davranışlarla Karşılaşmaları ve Başa Çıkma Yöntemleri Anketi” uygulanmıştır. Bu anket, Karakaş (2005) tarafından geliştirilmiş ve uygulanmıştır. Anketin hazırlanmasında şu aşamalardan geçilmiştir: “ Mülakat (6), literatür taraması (52) ve uzman görüşü alınarak 62 istenmeyen öğrenci davranışı tespit edilmiştir. Bu 62 istenmeyen öğrenci davranışı, eğitim yönetimi uzman görüşü alınarak, benzer davranışların birleştirilmesi, aynı anlama gelenlerinin ve ilköğretim okulu öğrencilerinin yaş özelliklerine uygun

olmayanlarının çıkartılması, ifade bozukluklarının giderilmesi işleminin yapıp 48 istenmeyen öğrenci davranışı belirlenerek anket formu oluşturulmuştur. Her istenmeyen öğrenci davranışının karşısına “Asla (1)”, “Nadiren” (2), “Arasına” (3), “Sıklıkla” (4) ve “Her zaman” (5) 5’li kademelendirilmesi yapılarak öğretmenlerden uygun olanı işaretlemeleri istenmiştir. Anketin devamında öğretmenlerin istenmeyen öğrenci davranışlarıyla başa çıkma yöntemlerini belirtmeleri istenmiştir. Mülakat (4), literatür taraması (36) ve uzman görüşü (4) alınarak tespit edilen 44 başa çıkma yöntemi eğitim yönetimi uzmanı görüşü alınarak aynı anlama gelen ifadelerin birleştirilmesi suretiyle 30 başa çıkma yöntemi belirlenerek anket soruları hazırlanmıştır. Bu bölümde istenmeyen öğrenci davranışlarıyla başa çıkma yöntemleri liste halinde sunulmuş ve öğretmenlerden istenmeyen davranışlarla başa çıkmak için tercih ettikleri yöntemin başındaki numarayı uygun gördükleri istenmeyen davranışın karşısına yazmaları istenmiştir. Eğer öğretmen listede belirtilenlerin dışında bir başa çıkma yöntemini uygun buluyorsa 31. sıraya “Diğer” seçeneği olarak yazması istenmiştir.”

Tablo 1: Öğretmenlerin İstenmeyen Davranışlara Karşı Gösterdikleri Başa Çıkma Yöntemleri Frekans Dağılımı ve Aritmetik Ortalama Sonuçları

Tepki Adı	f	X
Birebir konuşurum.	4270	11.70
Öğrenciyi sözle uyarırım	1742	4.77
Sınıf kurallarını hatırlatırım.	1695	4.64
Ailesi ile görüşürüm.	1047	2.87
Öğrenciye davranışından dolayı üzüldüğüm söylerim.	896	2.45
Rehberlik servisine gösteririm.	777	2.13
Olumlu davranış gösteren öğrenciyi örnek gösteririm.	658	1.80
Öğrenciyi sözsüz uyarırım (göz teması, baş sallama, öğrenciye yaklaşma, hafifçe dokunma vs.)	571	1.56
Sorumluluk veririm.	525	1.44
Espriyle karışık uyarırım.	467	1.28
İdareye bildiririm.	457	1.25
Dersin konusuyla ilgili sorular sorarak öğrencinin dikkatini çekerim.	286	0.78
Azarlarım, bağırırım, tehdit ederim.	247	0.68
Öğrenciyi sevdiği şeylerden mahrum ederim.	198	0.54
Söz hakkı vermem.	191	0.52
Yerini değiştiririm.	178	0.49
Görmezden gelirim.	172	0.47
Daha aktif öğrenciyle oturturum.	161	0.44
Öğrencinin adının geçtiği örnekler veririm.	150	0.41

Zarar verdiyse ödetirim.	150	0.41
Ders anlatım yöntemimi değiştiririm.	108	0.30
Diğer öğretmenlerle işbirliği yaparım.	106	0.29
Diğer	97	0.27
Kısa süre dersi bırakıp oyun oynatırım vs.	95	0.26
Tahtada ayakta bekletirim.	84	0.23
Notu kullanırım.	84	0.23
Yapılan olumsuz davranışın olumlusunu defalarca yazdırırım.	73	0.20
Susmalarını beklerim.	53	0.15
Sınıftaki çalışmaları boş bir sayfaya yaptırır evde defterine geçirmesini sağlarım	44	0.12
Fiziksel müdahalede bulunurum	15	0.04
Öğrenciyi sınıftan atarım.	15	0.04

Yukarıdaki tabloya göre; en fazla kullanılan başa çıkma yöntemleri “yapıcı disiplin uygulamaları” içinde yer almaktadır.

Ayrıca “İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Öğrencilerin İstenmeyen Davranışlarına Karşı Gösterdikleri Başa Çıkma Yöntemleri” ile ilgili olarak şu verilere ulaşılmıştır:

1. İlköğretim okulu öğretmenlerinin **derse hazırlıksız gelen** öğrencilere karşı en çok gösterdikleri birinci tepki %24,7 ile birebir konuşma, %13,7 ile olumlu davranış gösteren öğrenciyi örnek gösterme, %9,9 öğrenciyi sözle uyarma başa çıkma yöntemleridir.
2. İlköğretim okulu öğretmenlerinin **dersi dinlemeyen öğrencilere** karşı en çok gösterdikleri tepkiler %13,4 ile dersin konusuyla ilgili sorular sorarak öğrencinin dikkatini çekmek, %12,9 ile birebir konuşmak, %12,1 ile öğrenciyi sözsüz uyarmaktır (göz teması, baş sallama, öğrenciye yaklaşma, hafifçe dokunma vs.).
3. İlköğretim okulu öğretmenlerinin **öğrenmeye karşı isteksiz** olan öğrencilere karşı en çok gösterdikleri tepkiler %21,9 ile birebir konuşmak, % 12,1 ile dersin konusuyla ilgili sorular sorarak öğrencinin dikkatini çekme, %9,9 ders anlatım yöntemini değiştirmedi.
4. İlköğretim okulu öğretmenlerinin **dersi kaynatmaya çalışan** öğrencilere karşı en çok gösterdikleri tepkiler %12,3 ile birebir konuşmak, %10,7 ile sınıf kurallarını hatırlatmak, %9 ile öğrenciyi sözsüz uyarmaktır.
5. İlköğretim okulu öğretmenlerinin **kopya çeken** öğrencilere karşı en çok gösterdikleri tepkiler %19,2 ile birebir konuşmak, %9,6 ile idareye bildirmek, %7,4 ile öğrenciye davranışından dolayı üzülüğünü söylemek, %7,1 ile yerini değiştirmek ve öğrenciyi sözsüz uyarmaktır.
6. İlköğretim okulu öğretmenlerinin **geçerli bir nedeni olmadan devamsızlık yapan** öğrencilere karşı en çok gösterdikleri tepkiler %37,5 ile ailesi ile görüşmek, %16,7 ile birebir konuşmak, %14,8 ile idareye bildirmektir.
7. İlköğretim okulu öğretmenlerinin **okul eşyalarına zarar veren** öğrencilere karşı en çok gösterdikleri tepkiler %19,5 ile zarar verdiyse ödetmek, %18,9 ile birebir konuşmak, %11,8 ile idareye bildirmektir.

8. İlköğretim okulu öğretmenleri **sınıfı kirleten** öğrencilere karşı en çok; %25,8 ile sınıf kurallarını hatırlatmak, %13,4 ile birebir konuşmak, %12,1 ile öğrenciyi sözle uyarmak başa çıkma yöntemlerini kullanmaktadır.
9. İlköğretim okulu öğretmenlerinin **teneffüste koridoru boşaltmayan** öğrencilere karşı en çok gösterdikleri başa çıkma yöntemleri %26,8 ile öğrenciyi sözle uyarma, %14,5 ile sınıf kurallarını hatırlatma, %13,7 ile birebir konuşmadır.
10. İlköğretim okulu öğretmenlerinin **sınıfa düzensiz girip çıkan** öğrencilere karşı en çok gösterdikleri başa çıkma yöntemleri %28,8 ile sınıf kurallarını hatırlatma, %17,5 ile birebir konuşma, %14 ile öğrenciyi sözle uyarmadır.
11. İlköğretim okulu öğretmenleri **sık sık tuvalete giden** öğrencilere karşı en çok %26,6 ile sınıf kurallarını hatırlatma, %22,2 ile birebir konuşma, %11,2 ile ailesiyle görüşme başa çıkma yöntemlerini kullanmaktadır.
12. İlköğretim okulu öğretmenleri **kapıyı çalmadan sınıfa giren** öğrencilere karşı en çok %36,7 ile sınıf kurallarını hatırlatma, %13,4 ile öğrenciyi sözle uyarma, %12,3 ile birebir konuşma başa çıkma yöntemlerini kullanmaktadır.
13. İlköğretim okulu öğretmenleri **ders esnasında sınıfta amaçsız dolaşan** öğrencilere karşı en çok %26,3 ile sınıf kurallarını hatırlatma, %15,3 ile birebir konuşma, %12,1 ile öğrenciyi sözle uyarma başa çıkma yöntemlerini kullanmaktadır.
14. İlköğretim okulu öğretmenleri **derste gizlice bir şeyler yiyip içen, sakız çiğneyen** öğrencilere karşı en çok %27,7 ile sınıf kurallarını hatırlatma, %14,8 ile birebir konuşma, %11,8 ile öğrenciyi sözle uyarma başa çıkma yöntemlerini kullanmaktadır.
15. İlköğretim okulu öğretmenleri **derste sınıftan izinsiz ayrılan** öğrencilere karşı en çok %18,4 ile birebir konuşma, %16,7 ile sınıf kurallarını hatırlatma, %10,4 ile idareye bildirmek, %10,1 ile öğrenciyi sözle uyarma başa çıkma yöntemlerini kullanmaktadır.
16. İlköğretim okulu öğretmenleri **derse geç gelen** öğrencilere karşı en çok; %26,3 ile sınıf kurallarını hatırlatma, %23 ile birebir konuşma, %13,7 ile ailesiyle görüşme, %12,1 ile öğrenciyi sözle uyarma başa çıkma yöntemlerini kullanmaktadır.
17. İlköğretim okulu öğretmenleri **kendi kendine şarkı söyleyen, ıslık çalan** öğrencilere karşı en çok; %18,6 ile sınıf kurallarını hatırlatma, %18,1 ile birebir konuşma, %13,2 ile öğrenciyi sözsüz uyarma, %12,1 ile öğrenciyi sözle uyarma başa çıkma yöntemlerini kullanmaktadır.
18. İlköğretim okulu öğretmenleri **materyalle sıraya vurup gürültü yapan** öğrencilere karşı en çok %16,4 ile öğrenciyi sözle uyarma, %15,1 ile sınıf kurallarını hatırlatma, %14,2 ile öğrenciyi sözsüz uyarma başa çıkma yöntemlerini kullanmaktadır.
19. İlköğretim okulu öğretmenleri **arkadaşlarıyla kavgaya eden** öğrencilere karşı en çok %37 ile birebir konuşma, %10,4 ile sınıf kurallarını hatırlatma, %7,4 ile öğrenciyi sözle uyarma başa çıkma yöntemlerini kullanmaktadır.
20. İlköğretim okulu öğretmenleri **arkadaşının sözünü kesen** öğrencilere karşı en çok %21,9 ile sınıf kurallarını hatırlatma, %17,8 ile birebir konuşma, %14,8 ile öğrenciyi sözle uyarma başa çıkma yöntemlerini kullanmaktadır.

21. İlköğretim okulu öğretmenleri **arkadaşlarını tehdit eden** öğrencilere karşı en çok %32,1 ile birebir konuşma, %9,6 ile öğrenciyi sözle uyarma, %8,2 ile ailesiyle görüşme başa çıkma yöntemlerini kullanmaktadır.
22. İlköğretim okulu öğretmenleri **arkadaşlarının eşyalarına zarar veren** öğrencilere karşı en çok %26 ile birebir konuşma, %10,4 ile öğrenciyi sözle uyarma, %7,4 ile sınıf kurallarını hatırlatma başa çıkma yöntemlerini kullanmaktadır.
23. İlköğretim okulu öğretmenleri **arkadaşlarını sürekli kendisine şikâyet eden** öğrencilere karşı en çok %31,5 ile birebir konuşma, %13,4 ile öğrenciyi sözle uyarma, %10,1 ile öğrenciye davranışından dolayı üzüldüğünü söyleme başa çıkma yöntemlerini kullanmaktadır.
24. İlköğretim okulu öğretmenleri **arkadaşlarıyla geçinemeyen** öğrencilere karşı en çok %37,8 ile birebir konuşma, %14 ile rehberlik servisine gösterme, %7,7 ile ailesi ile görüşme, %7,4 ile öğrenciye davranışından dolayı üzüldüğünü söyleme, %6,8 ile öğrenciyi sözle uyarma başa çıkma yöntemlerini kullanmaktadır.
25. İlköğretim okulu öğretmenleri **arkadaşlarıyla birlikte çalışmayı reddeden** öğrencilere karşı en çok %29,9 ile birebir konuşma, %11 ile sorumluluk verme, %9,9 ile rehberlik servisine gösterme başa çıkma yöntemlerini kullanmaktadır.
26. İlköğretim okulu öğretmenleri **arkadaşlarından birini dışlayan** öğrencilere karşı en çok %45,8 ile birebir konuşma, %11,5 ile öğrenciye davranışından dolayı üzgün olduğunu söyleme, %7,9 ile rehberlik servisine gösterme, %7,1 ile öğrenciyi sözle uyarma başa çıkma yöntemlerini kullanmaktadır.
27. İlköğretim okulu öğretmenleri **arkadaşlarını aşağılayan, alay eden, ad takan** öğrencilere karşı en çok %41,4 ile birebir konuşma, %10,4 ile öğrenciye davranışından dolayı üzüldüğünü söyleme, %9,3 ile öğrenciyi sözle uyarma başa çıkma yöntemlerini kullanmaktadır.
28. İlköğretim okulu öğretmenleri **arkadaşının dikkatini dağıtan** öğrencilere karşı en çok %20,3 ile birebir konuşma, %14 ile öğrenciyi sözsüz uyarma (göz teması, baş sallama, öğrenciye yaklaşma, hafifçe dokunma vs.), %13,7 ile öğrenciyi sözle uyarma başa çıkma yöntemlerini kullanmaktadır.
29. İlköğretim okulu öğretmenleri **söz almadan konuşan** öğrencilere karşı en çok %23,6 ile sınıf kurallarını hatırlatma, %19,2 ile öğrenciyi sözle uyarma, %13,4 ile söz hakkı vermeme, %12,3 ile birebir konuşma başa çıkma yöntemlerini kullanmaktadır.
30. İlköğretim okulu öğretmenleri **hırsızlık yapan** öğrencilere karşı en çok %21,4 ile ailesi ile görüşme, %19,7 ile birebir konuşma, %14,8 ile rehberlik servisine gösterme, %12,6 ile idareye bildirme başa çıkma yöntemlerini kullanmaktadır.
31. İlköğretim okulu öğretmenleri **yalan söyleyen** öğrencilere karşı en çok %41,1 ile birebir konuşma, %13,7 ile ailesiyle görüşme, %12,9 ile rehberlik servisine gösterme, %8,8 ile öğrenciye davranışından dolayı üzüldüğünü söyleme başa çıkma yöntemlerini kullanmaktadır.
32. İlköğretim okulu öğretmenleri **grup çalışmalarında işbirliği yapmayan** öğrencilere karşı en çok %28,5 ile birebir konuşma, %15,1 ile sorumluluk verme, %6,6 ile öğrenciye davranışından dolayı üzüldüğünü söyleme, %6 ile daha aktif öğrenciyle oturtma, %5,8 ile öğrenciyi sözle uyarma başa çıkma yöntemlerini kullanmaktadır.

33. İlköğretim okulu öğretmenleri **küfürlü konuşan** öğrencilere karşı en çok %34 ile birebir konuşma, %14,8 ile ailesiyle görüşme, %9,3 ile öğrenciyi sözle uyarma başa çıkma yöntemlerini kullanmaktadır.
34. İlköğretim okulu öğretmenleri **sürekli ön planda olmayı isteyen** öğrencilere karşı en çok %34,8 ile birebir konuşma, %9,6 ile görmezden gelme, %8,5 ile sorumluluk verme başa çıkma yöntemlerini kullanmaktadır.
35. İlköğretim okulu öğretmenleri **sorumluluk almayan, görevlerden kaçınan** öğrencilere karşı en çok %26,8 ile birebir konuşma, %19,5 ile sorumluluk verme, %7,4 ile öğrenciye davranışından dolayı üzüldüğünü söyleme, %7,1 ile daha aktif öğrenciyle oturtma başa çıkma yöntemlerini kullanmaktadır.
36. İlköğretim okulu öğretmenleri **aldığı sorumluluğu yerine getiremeyen** öğrencilere karşı en çok %29,6 ile birebir konuşma, %12,1 ile öğrenciyi sözle uyarma, %11,5 ile ailesiyle görüşme başa çıkma yöntemlerini kullanmaktadır.
37. İlköğretim okulu öğretmenleri **yerli yersiz itiraz eden** öğrencilere karşı en çok % 29 ile birebir konuşma, %20,8 ile öğrenciyi sözle uyarma, %6 ile sınıf kurallarını hatırlatma başa çıkma yöntemlerini kullanmaktadır.
38. İlköğretim okulu öğretmenleri **cinsel konulara aşırı ilgi duyan** öğrencilere karşı en çok %27,4 ile rehberlik servisine gösterme, %23,8 ile birebir konuşma, %12,3 ile ailesiyle görüşme başa çıkma yöntemlerini kullanmaktadır.
39. İlköğretim okulu öğretmenleri **araç gerecini düzenli kullanmayan** öğrencilere karşı en çok %29 ile birebir konuşma, %19,7 ile öğrenciyi sözle uyarma, %7,4 ile öğrenciye davranışından dolayı üzüldüğünü söyleme ve olumlu davranış gösteren öğrenciyi örnek gösterme, %6,3 ile ailesiyle görüşme başa çıkma yöntemlerini kullanmaktadır.
40. İlköğretim okulu öğretmenleri **bağımlılık yapıcı madde kullanan** öğrencilere karşı en çok %20 ile rehberlik servisine gösterme, %19,5 ile ailesiyle görüşme, %13,4 ile birebir konuşma, %10,4 ile idareye bildirme başa çıkma yöntemlerini kullanmaktadır.
41. İlköğretim okulu öğretmenleri **izin almadan başkasının eşyasını kullanan** öğrencilere karşı en çok %34,2 ailesiyle görüşme, %17,3 öğrenciyi sözle uyarma, %9 sınıf kurallarını hatırlatma başa çıkma yöntemlerini kullanmaktadır.
42. İlköğretim okulu öğretmenleri **görünüşüne, kıyafetine, temizliğine özen göstermeyen** öğrencilere karşı en çok %34 birebir konuşma, %15,3 ailesiyle görüşme, %11,2 olumlu davranış gösteren öğrenciyi örnek gösterme, %11 öğrenciyi sözle uyarma başa çıkma yöntemlerini kullanmaktadır.
43. İlköğretim okulu öğretmenleri **yerinde kıpırdanıp duran, derste yerleşemeyen** öğrencilere karşı en çok %14,5 birebir konuşma, %14 öğrenciyi sözle uyarma, %13,4 öğrenciyi sözsüz uyarma, %9,6 sınıf kurallarını hatırlatma başa çıkma yöntemlerini kullanmaktadır.
44. İlköğretim okulu öğretmenleri **sorulan sorulara kayıtsız kalan** öğrencilere karşı en çok %18,9 birebir konuşma, %12,1 dersin konusuyla ilgili sorular sorarak öğrencinin dikkatini çekme, %6,6 ders anlatım yöntemini değiştirme, %6,3 espriyle karışık uyarma başa çıkma yöntemlerini kullanmaktadır.

45. İlköğretim okulu öğretmenleri **sürekli söz alıp konuyla ilgisiz konuşan** öğrencilere karşı en çok %21,9 birebir konuşma, %12,9 öğrenciyi sözle uyarma, %7,9 söz hakkı vermeme, %7,7 espiyle karışık uyarma, %6 görmezden gelme başa çıkma yöntemlerini kullanmaktadır.
46. İlköğretim okulu öğretmenleri **kurallara uymada isteksiz davranan** öğrencilere karşı en çok %33,2 birebir konuşma, %13,4 sınıf kurallarını hatırlatma, %7,1 olumlu davranış gösteren öğrenciyi örnek gösterme, %6,8 öğrenciyi sözle uyarma başa çıkma yöntemlerini kullanmaktadır.
47. İlköğretim okulu öğretmenleri **oyunlarda hile yapan** öğrencilere karşı en çok %32,3 birebir konuşma, %11,8 öğrenciyi sözle uyarma, %6,6 öğrenciye davranışından dolayı üzüldüğünü söyleme, %5,8 espiyle karışık uyarma başa çıkma yöntemlerini kullanmaktadır.
48. İlköğretim okulu öğretmenleri **kendilerine karşı saygısızca davranan** öğrencilere karşı en çok %32,3 birebir konuşma, %9 öğrenciyi sözle uyarma, %6,3 idareye bildirme, öğrenciye davranışından dolayı üzüldüğünü söyleme ve ailesiyle görüşme başa çıkma yöntemlerini kullanmaktadır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Öğretmenlerin en çok kullandıkları başa çıkma yöntemleri “yapıcı disiplin uygulamaları” içinde yer almaktadır.

Tepki Numarası	Tepki Adı	f	x
13	Birebir konuşma.	4270	11.70
30	Öğrenciyi sözle uyarma	1742	4.77
16	Sınıf kurallarını hatırlatma	1695	4.64
24	Ailesi ile görüşme	1047	2.87
14	Öğrenciye davranışından dolayı üzüldüğünü söyleme	896	2.45

Sayın (2001), yaptığı benzer bir çalışmada sınıf öğretmenlerinin istenmeyen öğrenci davranışlarıyla başa çıkma yöntemi olarak “dersin konusuyla ilgili soru sorarak öğrencinin dikkatini derse çekme, sınıf kurallarını hatırlatma, öğrenciyle dersten sonra konuşma, olumlu davranışları ödüllendirme” gibi önleyici başa çıkma yöntemlerini kullandıklarını belirtmiştir. Tüknüklü ve arkadaşları (2001), yaptıkları araştırmada en çok kullanılan başa çıkma yöntemlerinin “öğrenciyle yaptığı davranış hakkında konuşurum, öğrenciye neden bu davranışı yaptığını sorarım, sınıfımızın kurallarını hatırlatırım, dersten sonra öğrenciyle konuşurum” olduğu, en az kullanılan başa çıkma yöntemlerinin ise “öğrenciyi tehdit ederim, öğrenciyi dersten dışarı atarım, öğrenciyi müdüre yollarım ve öğrenciye fiziksel müdahalede bulunurum” şeklindedir.

Çetin (Çetin, 2013) de yaptığı çalışmada benzer sonuçlara ulaşmıştır: Öğretmenlerin sınıfta karşılaştıkları istenmeyen davranışlar; sınıf kurallarına uymama, küfürlü konuşma, derste izinsiz konuşma, çekingenlik, hiperaktivite ve dikkat eksikliği, şiddet içerikli televizyon programları izlenmesinden kaynaklanan sorunlar (tehdit etme). Öğretmenlerin sınıfta karşılaştıkları

istenmeyen davranışlarla ilgili çözüm önerileri; ceza ve ödül verme, uyarma, görmemezlikten gelme, öğrencilere daha samimi davranma, öğrencileri etkinliklerle kaynaştırma, rehberlik servisi, görev verme, öğrencileri kendisine yakın yerde oturtma, oyun oynatma olduğu görülmektedir. Benzer bir çalışmada, öğretmenlerin baş etme yöntemi olarak sınıf kuralı oluşturma, yer değişikliği yapma ve sorumluluk verme gibi stratejiler kullandıkları görülmektedir (Uğurlu, Doğan, Şofortakımcı, Ay, & Zorlu, 2013).

Öneriler

1. Öğretmenler derslerini ilgi çekici hale getirmeli, teknolojik donanımlarla dersini zenginleştirmelidir. İlgisi derse yönelen öğrenci, sorun davranışları daha az sergileyecektir.
2. Özel ilköğretim okulundaki öğretmenler, resmi ilköğretim okulundaki öğretmenlere göre istenmeyen öğrenci davranışlarıyla daha az karşılaşmaktadır. Resmi ilköğretim okullarında da velinin okula katılımı sağlanır, görüşme ve işbirliği arttırılırsa istenmeyen öğrenci davranışları azaltılabilir.
3. Sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan ilçelerde bulunan okullarda, istenmeyen öğrenci davranışları daha fazla görülmektedir. Bu tür okullar alt yapı yönünden güçlendirilmeli, müzik, sanat, beden eğitimi ve laboratuvar sınıfları tam olmalı ve aktif kullanılmalıdır. Faaliyete dayalı derslerde ve teneffüslerde deşarj olan öğrenciler, dersin huzurunu daha az bozacaktır.
4. Atıcı (2002)'nin çalışmasında; okuldaki tüm öğretmenler tarafından aktif olarak kullanılan bir davranış yönetimi stratejisinin olması İngiliz öğretmenlerin istenmeyen davranışlarla daha sistematik ve tutarlı bir şekilde baş etmelerini sağlarken; Türkiye'deki öğretmenler daha çok deneyim yoluyla kendi başlarına buldukları yöntemleri kullanma eğiliminde olmaktadır, sonucuna ulaşmıştır. Buna göre okullarımızda “Davranış Yönetimi Stratejileri” seminer dönemlerinde belirlenebilir. İstenmeyen davranışlara karşı okuldaki tüm birimler ortak ve tutarlı başa çıkma yöntemleri sergileyebilirler.

KAYNAKÇA

- ALTUNIŞIK, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2004). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Sakarya: Sakarya Kitabevi.
- ATAÜNAL, A. (2003). *Niçin ve Nasıl Bir Öğretmen?* Ankara: Milli Eğitim Vakfı Yayınları, No:4.
- ATICI, M. (2002). Öğrenci İstenmeyen Davranışlarıyla Baş Etmede Türk ve İngiliz Öğretmenlerin Kullandıkları Yöntemlerin Karşılaştırılması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi* (29), s. 9-26.
- BAŞAR, H. (1997). *Sınıf Yönetimi* (4. Baskı). Ankara: Pegem Özel Eğitim ve Hizmetleri.
- CORTEZ, E. G., & MALIAN, I. M. (2013, Spring). A Corrective Teaching Approach to Replace Undesired Behaviors in Students With Emotional and Behavioral Disorders. *Beyond Behavior*, s. 54-59.
- ÇAĞLAYAN, A. (2004). *Eğitimde Özlenen Öğretmenler*. İstanbul: Ağaç Yayınları, No:14.

- ÇETİN, B. (2013). Sınıfta İstenmeyen Öğrenci Davranışlarıyla İlgili Sınıf Öğretmenlerinin Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 14 (1), 255-269.
- DURMUŞ, A. ve Başak, A. (2004). *Kara Tahtayı Aşmak*. İstanbul: Kaknüs Eğitim.
- ERDEN, M. (2001). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*. İstanbul: Alkım Yayınları.
- GÜRSEL, M., Sarı, H., ve Dilmaç, B. (Ed.) (2004). *Sınıf Yönetimi*. Konya: Eğitim Kitabevi Basım Yayın Dağıtım.
- İLGAR, L. (1996). *Eğitim Yönetimi, Okul Yönetimi, Sınıf Yönetimi*. İstanbul: Beta Basım Yayın.
- İPŞİR, D. (2002). Sınıf Yönetiminde; Öğrencilerle Sağlıklı İletişim Kurabilmenin ve Olumlu Sınıf Ortamı Yaratmanın Rollerini. *Milli Eğitim Dergisi, Sayı:153-154*.
- KARAKAŞ, B.N. (2005). *İlköğretim Birinci Kademe Öğrencilerinde Gözlenen İstenmeyen Davranışlar ve Öğretmenlerin Bunlarla Başa Çıkma Yöntemleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÖZYÜREK, M. (1996). *Sınıfta Davranış Yönetimi, Uygulamalı Davranış Analizi* (4. Baskı). Ankara: Karatepe Yayınları.
- SAYIN, N. (2001). *Sınıf Öğretmenlerinin Karşılaştıkları İstenmeyen Öğrenci Davranışlarının Nedenlerine İlişkin Görüşleri ile İstenmeyen Davranışları Önleme Yöntemleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- TÜRNÜKLÜ, A., Yıldız, V. ve Zoraloğlu, Y. (2001). İlköğretim Okullarında Çalışan Öğretmenlerin Öğrencilerin Sorunlu Davranış ve Çatışmalarıyla Başa Çıkma Stratejileri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi X. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi (3.Cilt)*. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Yayınları.
- UĞURLU, C. T., Doğan, S., Şofortakımcı, G., Ay, D., & Zorlu, H. (2013). Öğretmenlerin Sınıf Ortamında Karşılaştıkları İstenmeyen Davranışlar ve Bu Davranışlarla Baş Etme Stratejileri. 8. Ulusal Eğitim Yönetimi Kongresi (s. 434). İstanbul: Marmara Üniversitesi
- YILDIZ, B. (2006). *Sınıf Öğretmenlerinin İstenmeyen Davranışlarda Kullandıkları Önleyici Yaklaşımlar Ve Bu Yaklaşımların Etkililiğine İlişkin Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.